

Uzasadnienie

W ostatnich latach w Polsce obserwowane jest zjawisko zwiększającego się rozwarstwienia społeczeństwa, którego podłoże leży przede wszystkim w różnicach ekonomicznych. Konsekwencją tego jest m.in. utrudniony dostęp do pełnej oferty edukacyjnej dla dzieci z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej.

Podejmowanie działań wyrównujących szanse edukacyjne dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin ubogich jest istotne zarówno z punktu widzenia indywidualnego, jak i społecznego.

Temu celowi służy wprowadzona od 2005 roku – ustawowa regulacja, zawarta w Rozdziale 8a ustawy o systemie oświaty, określająca sposób i zakres udzielania pomocy materialnej umożliwiającej pokonywanie barier w dostępie do edukacji, będąca podstawą Narodowego Programu Stypendialnego. Na realizację programu zarezerwowano środki finansowe pozwalające na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb w tym zakresie.

Roczne doświadczenia w realizacji Narodowego Programu Stypendialnego wskazują, że jednostki samorządu terytorialnego potrzebują dodatkowego wsparcia zmierzającego do rozwiązania problemów dzieci z rodzin zaniedbanych, ubogich i wychowawczo niewydolnych. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu zintegrowanie lokalnych środowisk wokół problemów i potrzeb dzieci, zainicjowanie i wsparcie aktywności tych środowisk w zakresie udzielania dzieciom odpowiedniej pomocy, umożliwiającej pokonywanie barier edukacyjnych i przechodzenie na wyższe poziomy edukacji.

Osiągnięciu tego celu ma służyć Rządowy program wspierania powstawania i realizacji regionalnych lub lokalnych programów wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w 2006 r. „Aktywizacja i wspieranie jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie udzielania uczniom pomocy materialnej o charakterze edukacyjnym”. Jest on skierowany do jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm), zwanych dalej „organizacjami”, które w okresie trwania programu zdecydują się na wdrożenie rozwiązań służących lepszemu rozwojowi edukacyjnemu uczniów.

Opracują one własne rozwiązania, których celem będzie poprawa sytuacji edukacyjnej uczniów zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i środowiskowym. Przewiduje się, że uczeń będzie mógł korzystać z oferty różnorodnych zajęć, które służyć będą jego wszechstronnemu rozwojowi, uzupełnianiu wiedzy, rozwijaniu zainteresowań, jak również kształtowaniu postaw i umiejętności niezbędnych do kontynuowania nauki na wyższych szczeblach edukacji szkolnej.

Jednostka samorządu terytorialnego ma możliwość dokładnego zdiagnozowania problemów i potrzeb swoich mieszkańców, w tym także uczniów. Wykonując swoje ustawowe zadania, przy jednoczesnym uwzględnianiu specyfiki oraz uwarunkowań lokalnych i regionalnych, jednostka samorządu terytorialnego lub organizacja będą realizowały projekty odpowiadające aktualnym wyzwaniom oraz problemom lokalnej społeczności z zakresu pomocy materialnej o charakterze edukacyjnym. Jednostka samorządu terytorialnego lub organizacja będą tworzyły regionalne lub lokalne programy, będą je realizowały, a tym samym bezpośrednio za nie odpowiadały.

W Polsce notuje się jedne z najwyższych wskaźników upowszechnienia wykształcenia na poziomie średnim i wyższym oraz zaledwie zadowalający poziom kompetencji uczniów. Sugerują to wyniki egzaminów zewnętrznych, a przede wszystkim wyniki badań porównawczych prowadzonych w ramach programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD/PISA. Podsumowanie tych badań wskazuje na dwa główne parametry warunkujące taką sytuację: korelację pomiędzy poziomem umiejętności uczniów a statusem społecznym rodziny oraz wpływ wyników uczniów osiągających najniższe rezultaty na wynik badania całej populacji. Dane te są podstawą do tworzenia polityki edukacyjnej państwa i wskazują kierunek działań.

Szacuje się, że około 24% dzieci w wieku 7-14 lat pochodzi z rodzin spełniających kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń z pomocy społecznej. Niewiele lepiej przedstawia się sytuacja w grupie młodzieży uczęszczającej do szkół ponadgimnazjalnych. Podobne wskaźniki dotyczą odsetka osób znajdujących się poniżej ustawowej granicy ubóstw, w grupie wiekowej 15-19 lat. Odsetek ten obniża się w następnej grupie wiekowej badanej przez Główny Urząd Statystyczny, tj. 20-34 lata.

Uwzględniając powyższe dane, a także publikowane wcześniej dane Głównego Urzędu Statystycznego, trzeba przyjąć, że około 1 565 000 dzieci i młodzieży powinno być objętych pomocą mającą na celu ograniczenie negatywnych konsekwencji sytuacji materialnej rodziny dla funkcjonowania ucznia w szkole oraz przebiegu jego kariery edukacyjnej.

W tej sytuacji pomoc materialna państwa dla dzieci i młodzieży stanowi najważniejszą formę wyrównywania szans edukacyjnych uczniów z rodzin najuboższych.

Program „Aktywizacja i wspieranie jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie udzielania uczniom pomocy materialnej o charakterze edukacyjnym” ma na celu zwiększanie zaangażowania jednostek samorządu terytorialnego w udzielanie pomocy edukacyjnej.

Przewiduje się, że mając w perspektywie możliwość otrzymania dofinansowania swej działalności opracują one nowe rozwiązania wspierające edukację dzieci i młodzieży, których celem będzie wsparcie kariery szkolnej ucznia uwarunkowanej trudną sytuacją ekonomiczną jego rodziny.

Zakłada się, że uczeń będzie mógł korzystać z oferty różnorodnych zajęć, które służyć będą jego wszechstronnemu rozwojowi, uzupełnianiu wiedzy, rozwijaniu zainteresowań jak również kształtowaniu postaw i umiejętności niezbędnych do kontynuowania nauki na wyższych szczeblach edukacji szkolnej. System ten będzie w znacznie większym stopniu uwzględniał regionalne i lokalne polityki edukacyjne jednostek samorządu terytorialnego, dawał możliwość wspierania szczególnie newralgicznych na danym terenie problemów edukacyjnych.

Program ma na celu nie tylko zmniejszanie rozmiarów biedy, ale także przeciwdziałanie bezradności społecznej oraz kształtowanie aktywnych postaw obywatelskich. Jednym z jego celów jest uświadamianie rodzicom potrzeb edukacyjnych ich dzieci. Ubóstwo zazwyczaj skłania rodziców do koncentrowania się, w pierwszej kolejności, na zaspokajaniu potrzeb o charakterze socjalnym. Przewidziane w programie rozwiązanie zapewni wykorzystanie środków wyłącznie na realizację potrzeb edukacyjnych uczniów, a nie na zaspokajanie potrzeb z zakresu pomocy społecznej.

Podstawowym założeniem programu jest solidarne zaangażowanie środków jednostek samorządu terytorialnego, publicznych oraz niepublicznych w pomoc materialną dla uczniów. Jednostki samorządu terytorialnego i organizacje chcące uczestniczyć w programie zostaną zobligowane do zdiagnozowania nie tylko potrzeb uczniów w szkołach, ale również do zaangażowania się finansowo w przygotowane rozwiązania pomocy materialnej o charakterze edukacyjnym. W celu realizacji programu wojewoda ogłosi konkurs na projekty uwzględniające przyjęte w programie założenia. Projektodawcami i realizatorami projektów mogą być jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje.

Dofinansowanie podejmowanych działań ma polegać na wspieraniu każdej złotówki wydanej przez jednostkę samorządu terytorialnego i organizację złotówką z budżetu państwa (współfinansowanie 1:1). Zaangażowanie finansowe jednostek samorządu terytorialnego lub organizacji może także polegać na wniesieniu aportu rzeczowego, usług oraz działań opartych na wolontariacie.

Program jest nakierowany na dzieci pochodzące z rodzin ubogich, potrzebujące szczególnego wsparcia. Przygotowany program będzie uzupełnieniem podstawowej oferty pomocy materialnej dla uczniów udzielanej na podstawie przepisów rozdziału 8a ustawy o systemie oświaty.